

śnie trzech kierunków, tak ze względu na sąsiedztwo geograficzne, jak i przez wzgląd na historyczne związki kulturalne Lublina z tymi narodami. W Lublinie właśnie pracowało wielu twórców zapisanych w dziejach kultury Ukraińców i Polaków, jak chociażby Sebastian Klonowic, czy Józef Łobodowski.

Nawiązując do trudności kadrowych slawistów, chciałoby się podkreślić, iż slawistyka jako ośrodek dydaktyczno-naukowy istnieje zaledwie 6 lat. Większość jej kadry to ludzie młodzi, dla których praca tutaj jest w ogóle pierwszą pracą, bez doświadczenia w pracy naukowej. Jest oczywiste, iż samodzielnym pracownikiem naukowym nie zostaje się w ciągu kilku lat. Młody człowiek, aby stać się naukowcem musi okrzepnąć, nabrać właściwych nawyków, wypracować warsztat i zrozumieć swoje powołanie. To, by dało plony, wymaga czasu.

Generalnie trudności kadrowe przeżywają wszystkie polskie ukrainistyki i białorutenistyki, bowiem państwu komunistycznemu nie zależało na podtrzymywaniu tych kierunków i rozwijaniu tych dziedzin. Dlatego wykształcono mało specjalistów i dzisiaj niewielu jest w Polsce mentorów, mogących służyć pomocą młodym pracownikom, ci zaś, którzy pracują w tej dziedzinie, wybitni naukowcy, właściwie muszą jednocześnie merytorycznie podtrzymywać wiele ośrodków, co oczywiście jest bardzo obciążające czasowo. Zważywszy że w sensie organizacyjnym pierwsze lata slawistyki nie były łatwe, bez własnych pomieszczeń, bez biblioteki, to stan, jaki obecnie osiągnięto tak merytorycznie, jak i organizacyjnie właśnie, na pewno wiele rokuje na przyszłość.

MICHAŁ ŁESIÓW

Rozwój językoznawstwa slawistycznego w Lublinie

Lublin stał się w XX w. miastem dwóch uniwersytetów. W 1918 r. powołano tu niepaństwową uczelnię, która jest znana jako Katolicki Uniwersytet Lubelski (z Wydziałem Nauk Humanistycznych), w roku zaś 1944 zaczął funkcjonować Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, na którym Wydział Humanistyczny zorganizowano dopiero w 1952 r. Oba uniwersytety posiadają obecnie, oprócz filologii polskiej, również kierunki studiów dotyczące innych języków i kultur słowiańskich, a mianowicie – filologię rosyjską, ukraińską, białoruską (dodatkowo w ramach lektoratów prowadzona jest nauka języka czeskiego i bułgarskiego).

Sekcja filologii rosyjskiej powstała na UMCS w roku 1963, Sekcja filologii słowiańskiej na KUL pomyślana od razu trójdzielnie z podziałem na podsekcje

– rosyjską, ukraińską i białoruską – powstała na tej uczelni w 1989 r. Oddzielna sekcja filologii ukraińskiej na UMCS rozpoczęła swą działalność dydaktyczną w 1992 r., zaś sekcja filologii białoruskiej w tejże uczelni – w 1993 r. W 1996 r. powołano przy sekcji filologii rosyjskiej UMCS specjalizację w zakresie filologii bułgarskiej.

Powołanie i funkcjonowanie różnych sławistycznych kierunków studiów na obu uniwersytetach miało niewątpliwie pozytywny wpływ na rozwój badań zarówno w zakresie historii literatur i kultur słowiańskich, jak i na zdynamizowanie badań językoznawczych w zakresie przede wszystkim trzech języków wschodniosłowiańskich: rosyjskiego, ukraińskiego i białoruskiego, częściowo też języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, który jest wykładany również na sekcji filologii polskiej.

Kolejno uruchamiane sekcje – rusycystyczna na UMCS (1963), sławistyczna (obejmująca trzy filologie wschodniosłowiańskie – rosyjską, ukraińską i białoruską) w KUL (1989), ukrainistyczna (1992) i białorutenistyczna (1993) w UMCS – wywołały potrzebę poważnego zwiększenia wykładowców również w zakresie dyscyplin językoznawczych (gramatyki opisowej, historycznej, historii języka literackiego, dialektologii poszczególnych języków wschodniosłowiańskich, innego podejścia do gramatyki opisowej języka staro-cerkiewno-słowiańskiego). Pojawiła się potrzeba zatrudnienia lektorów uczących praktycznie tych trzech języków wschodniosłowiańskich (jeśli chodzi o język ukraiński i białoruski, to na ogół ich praktyczna nauka zaczyna się tu od zera). Z czasem też pojawiła się potrzeba zatrudnienia profesorów, którzy mogliby pokierować pracami magisterskimi na seminariach również o profilu językoznawczym w UMCS i KUL. Kompletowanie kadry nauczycieli akademickich w zakresie językoznawstwa słowiańskiego okazało się niełatwe, szczególnie w zakresie ukrainistyki i białorutenistyki.

W związku z powoływaniem wymienionych wyżej sekcji filologicznych musiały powstać odpowiednie zakłady i katedry o profilu językoznawczym. W roku 1972 powołano do życia Zakład Języka Rosyjskiego, który został wydzielony z Zakładu Filologii Rosyjskiej, kierował nim w latach 1972-1976 i 1981-1992 prof. dr hab. Michał Łesiów, w latach 1976-1981 – prof. dr hab. Teotyń Rott-Żebrowski i od roku 1992 dr hab. Roman Lewicki. W roku 1992 „Senat Akademicki KUL na wniosek Rady Wydziału Nauk Humanistycznych z dnia 18 marca 1992 roku utworzył na Sekcji Filologii Słowiańskiej Katedrę Języków Słowiańskich, powierzając w tajnym głosowaniu jej kierownictwo prof. dr. hab. Michałowi Łesiewiczowi” (Wyciąg z protokołu nr 498 z posiedzenia Senatu Akademickiego KUL w dniu 28 marca 1992 r.). Katedra Języków

Słowiańskich KUL skupia pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzących zajęcia w zakresie językoznawstwa rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego na sekcji Filologii Słowiańskiej KUL. Na Sekcji filologii ukraińskiej UMCS zatrudnieni są do pracy dydaktycznej i naukowej przede wszystkim nauczyciele akademicy należący do Zakładu Filologii Ukraińskiej, powołanego do życia w roku 1992 i kierowanego przez prof. dr. hab. Michała Łesiowa (planowany jest podział Zakładu na Zakład Literatury Ukraińskiej i Zakład Języka Ukraińskiego w miarę zwiększania się kadry naukowej). Zakład Filologii Słowiańskiej UMCS, powstały w 1970 r. działał pod kierownictwem prof. dr. hab. Pawła Smoczyńskiego i skupiał pracowników UMCS zajmujących się ogólniejszymi problemami językoznawstwa słowiańskiego. Od 1979 r. kierownictwo Zakładu przejął po śmierci prof. Pawła Smoczyńskiego prof. dr. hab. Stefan Warchoń. Nazwa Zakładu została zmieniona na Zakład Językoznawstwa Słowiańskiego. Pracownicy tego Zakładu prowadzą zajęcia z gramatyki porównawczej języków *słowiańskich*, z *języka staro-cerkiewno-słowiańskiego*, a przede wszystkim dążą do utworzenia sekcji filologii bułgarskiej na UMCS (jak dotychczas, prowadzą lektorat języka bułgarskiego, od 1996 r. wprowadzono specjalizację bułgarystyczną dla studentów filologii rosyjskiej).

Wymienione jednostki organizacyjne (Zakłady i Katedry) skupiają pracowników naukowych i dydaktycznych, nauczycieli akademickich, którzy zajmują się badaniem problemów językoznawstwa rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego, bułgarskiego, staro-cerkiewno-słowiańskiego, powiązań językowych polsko-wschodniosłowiańskich. Prowadzą oni również zajęcia w zakresie językoznawstwa na sekcji filologii słowiańskiej KUL i na sekcjach filologii rosyjskiej, ukraińskiej i białoruskiej UMCS. W ramach ich działalności naukowej i dydaktycznej można wydzielić także poszczególne dziedziny wiedzy językoznawczej:

1. dialektologia ukraińska (i białoruska), polskie gwary kresowe z pogranicza polsko-ukraińskiego;
2. toponimia i antroponimia pogranicza polsko-ukraińskiego (współczesna i historyczna);
3. język folkloru ukraińskiego i polskiego z pogranicza językowego;
4. historia języka rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego;
5. gramatyka opisowa współczesnego języka: a) rosyjskiego, b) ukraińskiego, c) białoruskiego (słowotwórstwo, frazeologia, składnia, stylistyka,

leksykografia, antroponimia literacka, język pisarzy, system językowy w ogóle);

6. lingwistyka przekładu;

7. historia językoznawstwa rosyjskiego, ukraińskiego i białoruskiego.

Większość wymienionych wyżej grup tematycznych w zakresie lingwistyki słowiańskiej, uprawiana przez lubelskich slawistów-językoznawców łączy się w sposób pośredni lub bezpośredni z przedmiotami wykładanymi na rusycystyce, ukrainistyce, białorutenistyce, slawistyce w uniwersytetach Lublina.

Wymienione wyżej grupy tematyczne w zakresie językoznawstwa wiążą się również z tematami prac magisterskich, doktorskich, habilitacyjnych i ewentualnie „profesorskich”. I tu można by wiele mówić o tematach prac magisterskich pisanych na rusycystyce UMCS przez wiele lat i o początkach seminariów magisterskich na slawistyce KUL oraz na ukrainistyce i białorutenistyce UMCS, o wykonanych w Lublinie pracach doktorskich i habilitacyjnych, o udziale językoznawców-slawistów lubelskich w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i „profesorskich” w innych uczelniach krajowych a nawet zagranicznych.

Inne motywacje, oprócz ściśle naukowych, które mogłyby być wymienione przy opisie badań językoznawczych slawistów lubelskich to, jak mi się wydaje, potrzeba zapisywania i zbierania materiałów gwarowych na pograniczu, które w dość szybkim tempie zanikają (idzie tu głównie o gwary ukraińskie z terenu Podlasia, Chełmszczyzny i Nadsania, skąd wysiedleni zostali po drugiej wojnie światowej użytkownicy gwar ukraińskich na wschód, zachód i północ), potrzeba badań stosunków językowych polsko-ukraińskich i w ogóle polsko-ruskich dla lepszego zrozumienia historii języka polskiego i kultury polskiej w zakresie słowa mówionego i pisanego, będącej od wieków w kontakcie z kulturą narodu ukraińskiego i białoruskiego.

Innym motywem czynności naukowych slawistów-językoznawców lubelskich jest pomoc społeczeństwu w nowej sytuacji politycznej w postaci przygotowania solidnych informacji o Rosji, Ukrainie, Białorusi, o języku i kulturze tych narodów, które otrzymały niezależność polityczną, suwerenność kulturową i państwową, a języki ukraiński i białoruski zostały uznane w niezależnych państwach (w Ukrainie i Białorusi) jako języki państwowe, które powinny funkcjonować we wszystkich dziedzinach życia kulturalnego, społecznego i państwowego.

Kiedy chcemy mówić o przyszłości i perspektywach rozwoju slawistyki językoznawczej w Lublinie, musimy przyjrzeć się chociaż z grubsza

dotychczasowym dokonaniom w zakresie wymienionych wyżej dziedzin wiedzy lingwistycznej slawistów lubelskich.

1. Jeśli idzie o badanie gwar przez językoznawców lubelskich, poświęciłem temu zagadnieniu szkic pt. *Gwary ukraińskie makroregionu lubelskiego. Z historii badań naukowych* („Roczniki Humanistyczne”, 42(1994), z. 7, s. 33-42). Lublin jest położony ok. 30-40 km na zachód od pogranicza etniczno-językowego polsko-ukraińskiego, obecnie już w pewnym stopniu historycznego, po przesiedleniu ponad 50 lat temu prawosławnych i greckokatolickich Ukraińców na polskie ziemie zachodnie i północne. Ten fakt nakłada obowiązek, czy powinność, na slawistów-językoznawców ośrodka naukowego w Lublinie, żeby aktywnie zajęli się badaniem gwar ukraińskich, które w pewnym miejscu stykały się i nadal w pewnej mierze się stykają z gwarami polskimi typu małopolskiego i mazowieckiego oraz z językiem ogólnopolskim, tworząc w ten sposób szeroki pas pogranicza językowego, wielce interesującego dla dialektologów i językoznawców w ogóle. Przy czym modne ostatnio badanie polskich gwar tzw. kresowych bez zbadania miejscowych systemów gwar ukraińskich nie jest możliwe przy naukowo obiektywnym opisie.

Lublin zaczął się stawać ośrodkiem naukowym w zakresie filologii dopiero po pierwszej wojnie światowej, kiedy powstała tu uczelnia wybitnie humanistyczna i katolicka – Uniwersytet Lubelski (później KUL). Właśnie pracownik tego uniwersytetu w latach 1936-1939 i po wojnie do r. 1950, Władysław Kuraskiewicz, który ukończył studia na uniwersytecie Lwowskim, zwrócił się w swych badaniach do gwar ludowych tak polskich, jak i ukraińskich ówczesnego województwa lubelskiego, czyli rozpoczął badania również ukraińskich gwar Podlasia, Chełmszczyzny i Nadsania. On to właśnie po raz pierwszy po polsku napisał w swej monografii pt. *Przegląd gwar województwa Lubelskiego* (1932) o gwarach „ruskich” (tj. ukraińskich) tzw. „chełmskich” i podlaskich na podstawie własnych zapisów w terenie. Była to pierwsza polskojęzyczna fachowa i poważna informacja naukowa o gwarach ukraińskich ówczesnej Lubelszczyzny, która z grubsza pokrywa się z obecnym województwem lubelskim.

Na załączonej do wspomnianej monografii mapie zaznaczona była zachodnia linia występowania gwar według ówczesnej nomenklatury „ruskich” czy „małoruskich” (te nazwy to spadek po terminologii rosyjskiej z czasów carskich): „na wschód od Zamościa, Krasnegostawu i Parczewa przez Międzyrzec i Sarnaki”. W tej monografii opisane zostały najważniejsze cechy

fonetyczne i gramatyczne tych gwar z zaznaczeniem, że słownictwo bardzo bogate i archaiczne dotychczas mało jest znane i prawie nie zbadane.

Zapisane przez Kuraszkiewicza materiały gwarowe z około 160 miejscowości dały solidną podstawę do wielu cennych rozpraw i artykułów, które później (w 1985 r.) zostały przedrukowane w wyjątkowo cennym dla wiedzy dialektologicznej tomie jego prac pt. *Ruthenica. Studia z historycznej i współczesnej dialektologii wschodniosłowiańskiej* (314 stron). Prace Kuraszkiewicza odznaczają się systematycznością i logicznym powiązaniem współczesnych faktów gwarowych z historią rozwoju języka. Były to pierwsze formułowane po polsku prace o gwarach ukraińskich naszego makroregionu napisane przez uczonego związanego z powstającym w okresie międzywojennym i tuż po drugiej wojnie światowej środowiskiem naukowym w Lublinie.

Po drugiej wojnie światowej badania gwar ukraińskich na terenie Polski były w znacznym stopniu utrudnione ze względu na to, że absolutna większość nosicieli tych gwar została przymusowo wysiedlona z miejsc dawnego osiedlenia na teren ZSRR lub na polskie Ziemie Odzyskane. Ponadto w okresie pierwszego dziesięciolecia PRL jakiegokolwiek badania ukrajoznawcze ściśle naukowe (nie propagandowe) były pod ścisłą cenzurą i w zasadzie prawie zakazane. Niezależnie jednak od tych obiektywnych niesprzyjających okoliczności zaczęły się ukazywać obok prac W. Kuraszkiewicza i J. Tokarskiego, opartych na materiałach zebranych jeszcze przed wojną, również prace innych autorów od lat pięćdziesiątych, dotyczące gwar ukraińskich w Polsce, oparte już na materiałach zapisanych aktualnie w terenie w tymże czasie. Były to prace w dużej mierze sławistów-językoznawców z Lublina. Tradycje zajmowania się również zagadnieniami dialektologii wschodniosłowiańskiej przyświecały również pracownikom Katedry Języka Polskiego KUL, kierowanej kolejno przez prof. T. Brajerskiego, prof. Z. Leszczyńskiego oraz dr. hab. W. Makarskiego.

Od 1955 r. nowo utworzona Katedra Języka Polskiego w UMCS rozpoczęła zbieranie materiału gwarowego i nazewniczego na terenie ówczesnego województwa lubelskiego, biorąc pod uwagę również gwary ukraińskie, które, mimo wysiedleń mieszkańców mówiących tymi gwarami, można było jeszcze w niektórych miejscowościach usłyszeć i zapisać (gwary podlaskie, chełmsko-wołyńskie, część naddniestrzańskich i północnonadszańskich). Materiały te miały wejść do zaplanowanego wówczas *Atlasu gwar Lubelszczyzny* (kwestionariusz do zbierania materiału gwarowego tak polskiego jak i ukraińskiego ułożył kierownik naukowy tego przedsięwzięcia prof. Paweł Smoczyński). Licznie zebrane zapisy z wielu miejscowości (również ukraińskie ze wschod-

niego pasa ówczesnego województwa lubelskiego) dokonane głównie przez M. Łesiowa i S. Warchoła przechowywane są w Instytucie Filologii Polskiej UMCS, natomiast planowany *Atlas gwar Lubelszczyzny* dotychczas się nie ukazał z przyczyn trudnych do zrozumienia.

Zebrany wówczas materiał gwarowy stał się podstawą do napisania wielu artykułów i rozpraw naukowych i popularnonaukowych również na temat gwar ukraińskich ówczesnej Lubelszczyzny. Sam materiał zapisywany w terenie na żywo narzucał nowe tematy i wykazywał potrzebę innego, szerszego spojrzenia na te gwary w ich mocno nadwerężonej postaci i na stosunki językowe polsko-ukraińskie na pograniczu topograficzno-kulturowym. Wtedy zaczęły się pojawiać prace dotyczące gwar ukraińskich tego terenu M. Łesiowa, S. Warchoła, a następnie ich uczniów: F. Czyżewskiego, M. Sajewicza, M. Buczyńskiego, M. Roszczenki, N. Wasiluk-Sajewicz i innych młodych badaczy, w tym również magistrantów, którzy studiując na UMCS za temat swych prac magisterskich wybierali sobie poszczególne gwary ukraińskie (niekiedy też białoruskie) z terenu byłego województwa lubelskiego lub białostockiego. Dokładniejsze dane na ten temat zawiera artykuł M. Łesiowa, *Gwary ukraińskie makroregionu lubelskiego. Z historii badań naukowych*, „Roczniki Humanistyczne”, 42(1994), z. 4, s. 33-43. Podsumowaniem tych prac jest monografia M. Łesiowa pt. *Ukraiński howirky u Polsce (Gwary ukraińskie w Polsce)*. Warszawa 1997.

2. Toponimia i antroponimia pogranicza polsko-ukraińskiego (współczesna i historyczna). Za początek zainteresowań onomastyką makroregionu lubelskiego, w tym również gromadzenia i opracowywania odpowiedniego materiału ukraińskiego, można uznać udział językoznawców lubelskich w akcji spisowania terenowych nazw własnych dla potrzeb administracji państwowej w latach pięćdziesiątych naszego stulecia. Zapisy terenowe własnych nazw miejscowych i fizjograficznych sporządzali lubelscy językoznawcy pod kierunkiem naukowym ówczesnego kierownika Katedry Języka Polskiego UMCS prof. Leona Kaczmarka. Zawierały one również elementy ukraińskie na terenie powiatów wschodnich ówczesnej Lubelszczyzny.

Zapisy ludowych form niektórych toponimów i mikrotoponimów stały się podstawą do wielu artykułów, a nawet habilitacyjnej rozprawy M. Łesiowa pt. *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny* (Lublin 1972), która w pewnej części zawierała elementy z pochodzenia ukraińskie i również pokazywała ścieranie się żywiołu nazewniczego polskiego z ukraińskim na pograniczu językowo-kulturowym. To samo można powiedzieć o książce S. Warchoła pt. *Nazwy miast Lubelszczyzny* (Lublin 1964).

Niektórzy językoznawcy lubelscy zajęli się antroponimią terenową, a był to i nadal jest wdzięczny temat do rozprawy magisterskiej czy doktorskiej (kilka a może nawet kilkanaście prac opartych na ukraińskiej antroponimii terenowej powstało na seminariach magisterskich w Lublinie).

Należy wspomnieć o dwóch monografiach lubelskiego polonisty-slawisty z Katedry Języka Polskiego KUL W. Makarskiego, które omawiają toponimie historyczną z pogranicza polsko-ukraińskiego głównie z terenu Podkarpacia, a mianowicie: *Nazwy miejscowości dawnej ziemi sanockiej* (Lublin 1986, praca oparta na rozprawie doktorskiej, której przewód został przeprowadzony w Uniwersytecie Jagiellońskim w 1977 r.) oraz *Pogranicze polsko-ruskie do połowy XIV wieku. Studium językowo-etniczne* (Lublin 1996, opracowanie stanowiło podstawę do przeprowadzenia kolokwium habilitacyjnego na KUL w tymże 1996 r.).

Jest to również w dużej mierze nasza jakaś specyfika naukowa, jeśli idzie o badania językoznawców-slawistów. Liczne prace na ten temat pojawiają się i są publikowane przede wszystkim w Zakładzie Językoznawstwa Słowiańskiego UMCS, gdzie pojawiła się nowa specjalność – zoonimia (S. Warchoł, *Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce na tle słowiańskim*, Lublin 1993; zbiór artykułów pt. *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich*, Lublin 1996, które zawierają też materiał z języków wschodniosłowiańskich).

3. Język folkloru ukraińskiego i polskiego z pogranicza językowo-kulturowego. Tutaj należy zwrócić uwagę na dorobek naukowy w zakresie teorii i organizacji badań folklorystycznych prof. dr. hab. Jerzego Bartmińskiego i jego pracowni etnolingwistycznej w Instytucie Filologii Polskiej UMCS, w pracach której biorą udział również slawiści-językoznawcy z UMCS (z Instytutu Filologii Słowiańskiej). Ważne tu są takie prace, jak J. Bartmińskiego *O języku folkloru* (1973), tom *Kolędowanie na Lubelszczyźnie* (1986) i kilka tomów-zbiorków nieperiodycznych pt. *Etnolingwistyka*, wydawanych pod redakcją J. Bartmińskiego w UMCS (wyszło już 9 tomów), w których języki i kultury słowiańskie, a szczególnie wschodniosłowiańskie są tematami badawczymi. Z zespołem prof. J. Bartmińskiego współpracują w zakresie etnolingwistyki głównie ci slawiści z Instytutu Filologii Słowiańskiej, którzy zajmują się problemami języka folkloru ukraińskiego i białoruskiego (m.in. M. Łesiów, F. Czyżewski, M. Sajewicz).

Innym uzasadnieniem działań naukowych i popularnonaukowych w tym kierunku jest istnienie od wielu lat w Lublinie centrum ogólnopolskiego Stowarzyszenia Twórców Ludowych, które wydawało tomiki twórczości ludo-

wej, często pisanej gwara, niekiedy z pogranicza polsko-ukraińskiego, a nawet gwarami ukraińskimi. Pomoc naukowa w redagowaniu tych tomików spoczywała czasami na miejscowych sławistach o profilu językoznawczym (głównie M. Łesiów). Prace te miały zwykle charakter usługowy, ale wytworzyła się pewna linia badań naukowych specyficznych dla naszego środowiska, powstawały też prace magisterskie poświęcone językowi twórczości ludowej również ukraińskiej czy białoruskiej.

4. Historia języka staroruskiego zajęła uwagę głównie prof. dr. hab. T. Rott-Żebrowskiego. Jego rozprawa habilitacyjna nosiła tytuł *Pismo i fonetyka Izbornika Światosława z 1076 roku na tle pisma i fonetyki zabytków ruskich XI wieku i kanonu starosłowiańskiego* (Lublin 1974) oraz praca „profesorska” *Kiriłłowska czast' Rejmskiego Jewangelija. Lingwistyczne issledowanija* (Lublin 1985) odnosiły się do okresu nazywanego staroruskim. Na seminariach magisterskich w UMCS pisanych pod kierunkiem prof. dr. hab. T. Rott-Żebrowskiego, dr B. Perczyńskiej i prof. M. Łesiowa tematy prac odnosiły się niekiedy do opisu zabytków pisanych w okresie staroruskim, czyli w okresie rozkwitu Rusi Kijowskiej. Praca doktorska dr B. Perczyńskiej dotyczyła *Fleksji imiennej w Pateryku Synajskim na tle innych zabytków ruskich XI wieku i kanonu staro-cerkiewno-słowiańskiego* (Lublin 1987), a opis języka staroruskich zabytków hagiograficznych jest tematem przygotowywanej monografii, która może być podstawą przewodu habilitacyjnego w najbliższej przyszłości.

Problemy historii języka rosyjskiego zajęły uwagę prof. T. Rott-Żebrowskiego, który wydał podręcznik-skrypt pt. *Gramatyka historyczna języka rosyjskiego* (w UMCS było kilka wydań), oraz dr. Jana Sienkiewicza, który pod kierunkiem naukowym prof. M. Łesiowa napisał i obronił w 1980 r. na UMCS rozprawę doktorską pt. *Morfologia czasowników w języku rosyjskim XVII wieku* oraz opublikował kilka artykułów na podobny temat. Obecnie dr J. Sienkiewicz wykłada gramatykę historyczną języka rosyjskiego i białoruskiego na filologii słowiańskiej KUL, zajmuje się tymi problemami również na filologii rosyjskiej UMCS wraz z dr B. Perczyńską.

Historia ukraińskiego języka literackiego to dziedzina badań prof. M. Łesiowa. Na temat języka dramatycznych utworów zachodnioukraińskich została napisana przezeń i obroniona w 1962 r. rozprawa doktorska (na Wydziale Filologicznym UW), ten materiał posłużył mu do opublikowania wielu artykułów i rozpraw w czasopiśmie krajowych i zagranicznych. Ukazały się rozprawy i artykuły M. Łesiowa na temat języka takich pisarzy ukraińskich, jak P. Berynda (1961), B. Hrinchenko (1977), I. Kotlarewski (1970), H. Kwitka-

-Osnowjanenko (1978), H. Skoworoda (1972), M. Smotrycki (1996), T. Szewczenko (1981, 1982, 1985, 1986) i in.

Historia języka ukraińskiego to dziedzina, w której mieszczą się niektóre tematy prac magisterskich, a może w przyszłości też doktorskich. Między innymi mgr Dagmara Fryzowicz w r. 1996 obroniła pracę o języku *Natałki Połtawki* Iwana Kotlarewskiego i nadal pracuje nad osobliwościami językowymi ukraińskich pieśni cerkiewnych. Mgr Halina Nuckowska, która odbywa obecnie staż naukowy w KUL, zajmuje się językiem listów pasterskich metropolity halickiego A. Szeptyckiego na tle opisu języka ukraińskiego używanego w Galicji Wschodniej na początku XX w.

Gramatykę historyczną języka białoruskiego wykładał na KUL i UMCS T. Rott-Żebrowski, on też wydał w 1992 r. podręcznik-skrypt pt. *Gramatyka historyczna języka białoruskiego* (Lublin 1992 KUL). Mgr Agnieszka Szewczyk obroniła w 1996 r. pracę magisterską o języku *Komedii* K. Maraszewskiego z XVIII w., będąc obecnie doktorantką w Katedrze Języków Słowiańskich KUL kontynuuje swoje badania w zakresie historii języka białoruskiego.

Gramatyką historyczną i historią języków wschodniosłowiańskich obecni filologowie zajmują się stosunkowo rzadko, jest to więc w dużym stopniu również nasza lubelska specyfika naukowa w zakresie filologii słowiańskiej.

5. Gramatyka opisowa języka rosyjskiego jest wykładana od wielu lat jako przedmiot na filologii rosyjskiej UMCS i na filologii słowiańskiej KUL. W zakresie badań naukowych problemami współczesnego rosyjskiego języka literackiego zajmują się tacy językoznawcy, jak: dr Michał Sajewicz (słotwórstwo), dr Wanda Fal (składnia), dr Anna Pado (frazologia), prof. dr hab. Roman Lewicki (stylistyka, mowa potoczna, leksykografia), dr Henryka Munia (antroponimia literacka, zapożyczenia), prof. Michał Łesiów (antroponimia stylistyczna, język folkloru), mgr Maria Mocarz (gramatyka i stylistyka) i in. Przy okazji można też zwrócić uwagę na problemy metodyki nauczania języka rosyjskiego, które uprawiane są przede wszystkim w zakresie dydaktyki przez członków Pracowni Dydaktyki i Metodyki Nauczania Języka Rosyjskiego UMCS (dr A. Pado, dr H. Rycyk, dr H. Munia i in.) oraz przez dr D. Tanaś z Katedry Języków Słowiańskich KUL.

Ponadto wielu pracowników dydaktycznych na filologii rosyjskiej UMCS, gości „radzieckich”, przez około 30 lat wykładało przede wszystkim zagadnienia gramatyki opisowej współczesnego rosyjskiego języka literackiego (doc. E. Wojnowa, doc. P. Sigałow, doc. A. Mirecki, doc. Z. Komarowa, doc. M. Martyrosjan i in.).

Gramatyka opisowa języka ukraińskiego jest ważnym przedmiotem na filologii słowiańskiej KUL (wykłady – prof. M. Łesiów od r. 1998 prof. D. Buczek z Tarnopola, ćwiczenia – mgr T. Kołodyńska) i na filologii ukraińskiej UMCS (wykłady – prof. M. Łesiów i od dwóch lat – prof. D. Budniak, ćwiczenia – mgr K. Pastusiak, mgr M. Barciuch i mgr M. Jastrzębski). Jeśli idzie o dorobek publikacyjny w tym zakresie naszego środowiska naukowego, należy wspomnieć o rozprawie habilitacyjnej prof. D. Budniak pt. *Polonizmy we współczesnym ukraińskim języku literackim*, która była podstawą do przyznania jej stopnia doktora habilitowanego (przewód habilitacyjny odbył się w Uniwersytecie Kijowskim w 1991 r.) oraz o wielu artykułach i rozprawach na ten temat opublikowanych w wydawnictwach krajowych i zagranicznych.

Dla potrzeb szkół podstawowych i średnich w Polsce, w których wprowadzono naukę języka ukraińskiego, prof. Michał Łesiów opracował podręcznik wydany przez WSiP w Warszawie w 1995 r. pt. *Szkolna gramatyka języka ukraińskiego*, która zawiera w skrócie podstawowe wiadomości o systemie współczesnego ukraińskiego języka literackiego, jego historii i nawet gwarach.

W przygotowaniu jest właśnie w Lublinie podręcznik do nauki gramatyki opisowej ukraińskiego języka literackiego na poziomie uniwersyteckim. W Lublinie pojawił się w druku w Redakcji Wydawnictw KUL podręcznik do praktycznej nauki języka ukraińskiego dla studentów pierwszych lat filologii ukraińskiej pt. *Wyuczajmo ukrajinsku mowu* autorstwa mgr Mirosławy Kaweckiej i mgr Ireny Huk.

Pewne zdobycze publikacyjne w zakresie popularyzacji wiedzy o współczesnym języku ukraińskim i jego gwarach osiągnął nasz ośrodek poprzez cykle artykułów drukowanych na łamach przede wszystkim tygodnika „Nasze Słowo”, takich jak *Mowni porady*, *Naszi imena*, *Wyuczajmo ukrajinsku mowu* i wiele innych artykułów drukowanych również w miesięczniku warszawskim „Nasza Kultura”, roczniku „Ukrajinskyj Kalendar” czy w czasopiśmie polskojęzycznych wydawanych w Lublinie.

Mamy nadzieję, że młodzi adepci nauki językoznawczej, wykładający czy prowadzący ćwiczenia z gramatyki opisowej języka ukraińskiego i zajęcia praktyczne z nauki tegoż języka, zajmą się również naukowym badaniem systemu samego języka ukraińskiego lub w zakresie tzw. gramatyki kontrastywnej czy konfrontatywnej języka ukraińskiego i polskiego.

Wykłady z gramatyki opisowej języka białoruskiego na KUL i UMCS prowadzą: prof. dr hab. T. Rott-Żebrowski i dr M. Sajewicz. Podręcznik do nauki gramatyki opisowej języka białoruskiego autorstwa prof. Rott-Żebrow-

skiego ukazał się w Redakcji Wydawnictw KUL. Niektórzy studenci podejmują tematy prac magisterskich w zakresie gramatyki opisowej współczesnego białoruskiego języka literackiego i mam nadzieję, że ta tak bardzo potrzebna z punktu widzenia dydaktycznego i naukowego w Polsce dziedzina wiedzy językoznawczej będzie również w Lublinie w szerszym zakresie uprawiana.

6. Lingwistyka przekładu to dziedzina wiedzy językoznawczej ważna dla naszego życia społeczno-ekonomicznego, zwłaszcza w okresie wzmożonych kontaktów z krajami sąsiednimi. Ma ta dziedzina wiedzy swoją teorię i metodologię badań, którą wzbogaca swoimi pracami obecny kierownik Zakładu Języka Rosyjskiego UMCS prof. dr hab. Roman Lewicki. Jego rozprawa doktorska napisana i obroniona na Wydziale Humanistycznym UMCS w 1984 r. była oparta na przeanalizowaniu przekładów współczesnej prozy rosyjskiej na język polski i nosiła tytuł *Przekaz zjawisk podstandardowych w polskich przekładach współczesnej prozy rosyjskiej* (praca ta ukazała się drukiem w Wydawnictwie UMCS). Zawierała ona nie tylko nowy materiał badawczy odpowiednio przeanalizowany, ale też nowe propozycje metodologii badań paralelnych zjawisk językowych w tekstach semantycznie tożsamy, przekazywanych różnymi chociaż pokrewnymi formami językowymi.

W roku 1993 odbyło się kolokwium habilitacyjne Romana Lewickiego na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Konotacja obcości w przekładzie*, która stanowi ciąg dalszy zainteresowań badawczych autora sprawami przekładu w szerszym zasięgu językowym, ale punktem wyjściowym jest tu zawsze przede wszystkim jego badanie przekładów tekstów rosyjskich na język polski. Prace dr. hab. R. Lewickiego rozpoczęły badania w kierunku translatoryki, która wyłoniła się obecnie jako nowa specjalność dydaktyczna w ramach filologii rosyjskiej na UMCS i mam nadzieję, że taka specjalizacja pojawi się też na slawistyce KUL i na ukrainistyce oraz białorutenistyce UMCS, bo coraz bardziej rozwiane kontakty wszechstronne z krajami sąsiednimi wymagają nie tylko dobrze wykształconych tłumaczy z języka rosyjskiego, ale też z innych języków słowiańskich, w tym przede wszystkim – z ukraińskiego i białoruskiego. Lublin w tym wypadku jest miejscem szczególnym, chociażby ze względu na jego położenie geograficzne i, że nasz teren graniczy z tzw. Euroregionem Bug, z którym lubelscy slawiści-językoznawcy w różnej formie współpracują (jako referenci na posiedzeniach naukowych czy popularnonaukowych, jako tłumacze z języków wschodniosłowiańskich).

7. Historia językoznawstwa wschodniosłowiańskiego. W tym zakresie można uznać za ważny w dorobku językoznawców-slawistów lubelskich fakt, że w wydaniu encyklopedycznym *Lexicon Grammaticorum. Who's Who in the*

History of World Linguistics (Max Niemeyer Verlag Tübingen 1996) hasła o najwybitniejszych rosyjskich, ukraińskich i białoruskich językoznawcach przygotowali prof. dr hab. Roman Lewicki i prof. dr hab. Michał Łesiów, a hasła o językoznawcach polskich opracował prof. dr hab. Andrzej M. Lewicki. Ten słownik encyklopedyczny zawiera ok. 1500 haseł najwybitniejszych językoznawców świata od początku badań nad językami do dnia dzisiejszego. Zawiera on podstawową wiedzę o największych osiągnięciach językoznawstwa ogólnego i odnoszącego się do poszczególnych języków w świecie na przestrzeni co najmniej trzech tysiącleci historii pisanej świata.

Przy różnych okazjach sławiści lubelscy pisali artykuły informacyjne naukowe i popularnonaukowe o poszczególnych językoznawcach ukraińskich i rosyjskich tak w czasopismach naukowych polskich (przede wszystkim w „Slavii Orientalis”) i w ukraińskojęzycznych warszawskich („Nasze Słowo”, „Nasza Kultura”, „Ukrajnińskij Kalendar”, „Ukrajnińskij Almanach”), o historii językoznawstwa za wschodnią granicą Rzeczypospolitej (m.in. w „Kamienie” lubelskiej).

Wyżej przedstawiony przegląd dorobku naukowego slawistów-językoznawców lubelskich (trudno byłoby wydzielić to, co się wydarzyło na UMCS, od tego, co się działo i dzieje na KUL, gdyż często są to te same osoby pracujące dydaktycznie na obu uniwersytetach równocześnie) nie może być pełny w szczegółach i może mieć elementy subiektywnego widzenia osiągnięć w poszczególnych wymienionych wyżej grupach tematycznych językoznawstwa słowiańskiego (slawistycznego). Niektóre z tych grup badawczych są bardzo charakterystyczne dla środowiska lubelskiego. Prowadzone od wielu lat badania w tych dziedzinach, zanim pojawiły się odpowiednie kierunki studiów (dialektologia, onomastyka, historia języka, język folkloru), będą kontynuowane chociażby ze względu na to, że na terenie makroregionu lubelskiego są do zebrania i opracowania odpowiednie materiały. Niektóre zaś dziedziny wiedzy językoznawczej muszą być u nas obecne ze względu na potrzeby dydaktyczne w zakresie językoznawstwa rosyjskiego, ukraińskiego, białoruskiego i chyba też bułgarskiego, nie mówiąc już o języku staro-cerkiewno-słowiańskim, który jest wykładany na wszystkich kierunkach filologii słowiańskich, w tym również na polonistyce. Należy tu przypomnieć, że jeden z najlepszych podręczników do nauki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego powstał na KUL napisany przez prof. Tadeusza Brajerskiego (miał on kilka wydań i był wykorzystywany w dydaktyce nie tylko na polonistyce).

W rozwoju badań naukowych w Lublinie w zakresie filologii wschodniosłowiańskiej ogromne zasługi ma wybitny polski historyk literatur wschodnio-

słowiańskich prof. dr hab. Ryszard Łużny, z którym jako założycielem i pierwszym kierownikiem Sekcji Filologii Słowiańskiej KUL współpraca językoznawców slawistów lubelskich układała się bardzo dobrze. Językoznawstwo slawistyczne w Lublinie ma swoją specyfikę i swe perspektywy rozwojowe, dlatego też chciałem o tym po krótko powiedzieć i napisać w nadziei, że pewne tradycje będą nadal kontynuowane, a dalsze potrzeby badawcze, wynikające ze specyfiki czasu i usytuowania geograficznego Lublina, będą brane pod uwagę przez następne pokolenia językoznawców-slawistów.

FELIKS CZYŻEWSKI

Slawistyka Lubelska – głos w dyskusji w związku z artykułem prof. Michała Łesiowa *Rozwój językoznawstwa slawistycznego w Lublinie*

Wśród osiągnięć naukowych lubelskiego środowiska slawistycznego wymienić trzeba istniejącą od 1986 r. serię wydawniczą *Rozprawy Slawistyczne Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej* (dalej: Roz Slaw UMCS). W skład Komitetu Redakcyjnego wchodzi: Mieczysław Buczyński (do roku 1992), Feliks Czyżewski, Michał Łesiów, Michał Sajewicz (od 1989 r.), Stefan Warchoł – przewodniczący Komitetu, Lucyna Zienkiewicz (od 1995 r.). W ramach wymienionej serii publikowane są monografie autorskie i materiały z międzynarodowych konferencji naukowych organizowanych przez Zakład Filologii Słowiańskiej, a od 1992 r. Zakład Językoznawstwa Słowiańskiego UMCS. Do roku 1996 ukazały się następujące tomy: t. 1 – *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, red. S. Warchoł, t. 2 – F. Czyżewski, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, t. 3 – F. Czyżewski, *Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia*, t. 4 – *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, red. S. Warchoł, t. 5 – S. Warchoł, *Specyfika gwar mieszanych i przejściowych na terenach etnicznie zróżnicowanych*, t. 6 – *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*, red. S. Warchoł, t. 7 – *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*, red. S. Warchoł, t. 8 – S. Warchoł, *Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce (na tle słowiańskim)*, t. 10 – *Studia z językoznawstwa słowiańskiego*, red. M. Łesiów, M. Sajewicz, t. 11 – *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich*, red. S. Warchoł. Kolejne tomy znajdują się w druku, m.in. t. 12 – *Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce*, red. F. Czyżewski i M. Łesiów,